

היום הם לך נושאים שלום על הרובים

המשורר נתן אלתרמן ומפקד הפלמ"ח יצחק שדה: סיפורה של ידידות

מרדכי נאור

יצחק שדה (1890-1952) ונתן אלתרמן (1910-1970) היו לכאורה שני אנשים שונים זה מזה: הראשון - ספורטאי, חלוץ, מראשי ה"הגנה" ונחשון במיזמים ביטחוניים, אלוף במלחמת העצמאות, אדם מוחצן ופתוח; והשני - משורר, בוהמיון, גיבור תרבות ועם זאת אדם סגור. גם הבדלי הגיל ביניהם - פער של 20 שנה - לא היו מתכון מבטיח לרעות המופלאה, שציינה את קשריהם במשך שנים רבות.

יצחק שדה (אז בשמו הלועזי לנדוברג) היה קצין בצבא הצאר הרוסי ובצבא האדום, אתלט, מתאגרף ואדם שכל חייו העלה על נס את הכושר הגופני. הוא היה מתלמידיו של יוסף טרומפלדור ב"החלוץ", ועם עלייתו ארצה ב-1920 נמנה עם מייסדי גדוד העבודה ע"ש יוסף טרומפלדור ובשנים הבאות עבד בכל עבודה קשה, ובעיקר בחציבה. ניסיונו הצבאי הביאו אל ה"הגנה" שזה עתה נולדה, והוא היה אחד המדריכים בקורס הקצינים הראשון שלה.

אחרי פרוץ "המרד הערבי" ב-1936 הוא עמד בראש אלה שקראו לשנות את תורת הלחימה של ה"הגנה" - מהגנה להתקפה. לא התבצרות במתחמים מוגנים אלא "יציאה מן הגדר" כדי לתקוף את התוקפים הערבים לפני התארגנותם. הוא הקים את ה"נוודת" הראשונה - בימינו היינו מכנים אותה סיירת - את פלוגות השדה (מהן נטל את שמו העברי) ומאוחר יותר את הפלמ"ח, ועמד בראשו ארבע שנים. ב-1945 נתמנה לרמטכ"ל בפועל של ה"הגנה" ובמלחמת העצמאות קיבל מינוי של מח"ט חטיבת השריון 8, והיה אחד האלופים הראשונים של צה"ל.

הקשר שדה-אלתרמן נוצר במחצית הראשונה של שנות השלושים, במוקדי הבוהמה התל-אביבית. אלתרמן, משורר צעיר שחזר משנות לימודים בצרפת, מוכתר בתואר אגרונום שלא רצה לעשות בו שימוש, היה בן-בית בכל בתי הקפה ונקודות המפגש של האמנים, הסופרים, המשוררים והשחקנים. גם שדה הגיע לשם משתי סיבות לפחות: נפשו הסוערת משכה אותו אל חיי הבוהמה והוא עצמו חטא בכתיבה, לרבות דרמטית. דומה שלא הכל יודעים כי יצחק שדה כתב תשעה מחזות, והם רוכזו בספר, במסגרת כתביו (כרך ד', הוצאת הקיבוץ המאוחד, 2000).

בשנת 1935 הציג שדה ל"הבימה" מחזה קומי שכתב, "חנה גיטל מחפשת עבודה ומוצאת את... אושרה". ועדת הרפרטואר של התיאטרון דחתה את המחזה ושדה מצא לו במה בתיאטרון פרטי שניהלו השחקנים מרים ברנשטיין כהן ובעלה מיכאל גור - "תיאטרון הקומדיה הארצישראלית". הצגת הבכורה של "חנה גיטל מחפשת עבודה", כפי שנכתב שמו בעיתונות ופורסם במודעות, התקיימה ב-1 בינואר 1936. הבמאי היה עולה חדש מגרמניה, אלפרד וולף.

בעבודתו על המחזה לקראת העלאתו על הבמה, נפגש שדה עם אלתרמן הצעיר, בן ה-25, שבעצם אותם הימים תרגם למען תיאטרון "הקומדיה הארצישראלית" את המחזה "המכשפה" מאת אברהם גולדפדן. יתר על כן, השחקנית הראשית במחזהו "חנה גיטל מחפשת עבודה" היתה השחקנית הצעירה בת ה-23, רחל מרכוס, שזמן קצר לפני כן נישאה לאלתרמן.

"שלום על הרובים"

נתן אלתרמן נחשב באותם ימים לפציפיסט. עדות לכך יכול לשמש שירו הנודע "אל תתנו להם רובים", שפורסם ב-1934 והמגנה את זוועות מלחמת העולם הראשונה ותוצאותיהן אף לאחר שנים. אלתרמן נמנה אז עם חבורת היוצרים שהתרכזה סביב השבועון הספרותי "טורים" בהנהגתו של אברהם שלונסקי.

"אל תתנו להם רובים" היה שיר נפוץ, בעיקר בחוגי תנועות הנוער. הוא הוקרא בעצרות בפתוס רב ואף הולחן על-ידי סטפן וולפה.

ב-1936 פרץ "המרד הערבי" שנמשך שלוש שנים. היישוב היהודי מצא עצמו בסכנת-מוות ואלתרמן התרחק מעמדותיו הקודמות ואף אסר על השמעה ופרסום

"אל תתנו להם רובים". יתר על כן, אלה היו השנים שבהן התחזקו גרמניה הנאצית ואיטליה הפשיסטית, איימו על מדינות אירופה (גרמניה) ומדינות אפריקה (איטליה) וסייעו למחוך את הדמוקרטיה בספרד. הפציפיזם הקודם נראה עתה לאלתרמן ולאחרים אנכרוניסטי.

ידידותו המתהדקת עם אלתרמן הביאה את שדה ב-1938 לבקש מהמשורר שיכתוב המנון "צבאי" לפלוגות השדה (הפו"ש) שתחת פיקודו. לראשונה היתה ל"הגנה" יחידה בעלת סממנים התקפיים בהיקף ארצי ואלתרמן, בראייה ה"ביטחונית" שאימץ מאותן שנים ואילך, החליף את "אל תתנו להם רובים" ב"היום הם [לוחמי הפו"ש] לך נושאים שלום על הרובים".

על נסיבות כתיבת השיר המוזמן הזה, כתב צביקה דרור, הביוגרף של יצחק שדה, בספרו "מצביא ללא שררה" (הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1996): "אלתרמן סיפר שבשנים ההן היה קרע בין אנשי הרוח והארץ עצמה [כלומר בין אנשי הרוח והנעשה בארץ] ואלה [בחורי הפו"ש] היו מופיעים אצלנו בתל-אביב כמו מעולם אחר. שדה נהג להופיע בהמולה ורעש מלווה צעירים. הוא היה חוליה מקשרת בין אלה שבעיר והארץ עצמה... נחוץ היה שיר כדי לעבות את הקשר".

השיר "זמר הפלוגות" שתחילה נקרא, מחמת עינא בישא, "שיר הנוודים" אכן יצר את הקשר ועיבה אותו. למרות שהוא לא הושמע מסיבות מובנות בתחנת השידור הממשלתית "קול ירושלים", הפך "זמר הפלוגות" לאחד הלהיטים הגדולים והושמע והושר במשך עשרות שנים. שורותיו, בלחנו הסוחף של דניאל סמבורסקי, היו לסמלים ולסיסמאות: "חכי לנו ארצי במשעולי הריך", "למען אב ובן ואב – הסוללה נקימה!", "אין עם אשר נסוג מחפירות חייו", וכאמור: "היום הם לך נושאים שלום על הרובים".

"מרשל המוסיקה העברית ושיריה"

מ-1934 ואילך, במשך יותר משמונה שנים, עבד אלתרמן במערכת העיתון "הארץ". את משכורתו (הצנועה למדי) קיבל בעבור עבודת לילה בתרגום מברקי החדשות, ובה-בעת כתב לעיתים, לא באופן קבוע, טורים אקטואליים מחורזים בעיתון, תחת הכותרת "רגעים" ובחתימה סתמית למדי – "אגב". על כתיבה זו לא קיבל שום פיצוי. בין שלהי 1934 לתחילת 1943 כתב במדורו זה כ-300 שירים.

ב-1938 הופיע ספר שיריו הראשון, "כוכבים בחוץ" שהיכה כמכת ברק את עולם הספרות המקומי. גם ספרו השני, "שמחת עניים" (1941) זכה לקבלת פנים אוהדת מאוד. השניים, שדה ואלתרמן, הרבו להיפגש, לרוב בבתי קפה תל-אביביים, אך גם מחוץ לעיר.

בתקופת מלחמת-העולם השנייה, בעוד שדה מבצר את מעמדו בראש הפלמ"ח התחזק ידידו אלתרמן בתפיסתו הביטחונית. הוא כתב שירים ב"במחנה", העיתון המחתרתי של ה"הגנה" בתל-אביב ואף השתתף בקורס ייחודי שנערך בפרדסי המושבה רחובות ונועד להכשיר את אנשי הבוהמה התל-אביבית לאחוז בנשק, אם יגיעו צבאות רומל, חלילה, גם לארץ-ישראל. בקורס שנשא את השם המוזר "ס. עו. ס." (ר"ת של סופרים, עורכי-דין ו...סנדלרים), השתתפו גם המשוררת לאה גולדברג, העיתונאי והעורך זלמן רובשוב (לימים שזר) והעיתונאי יהודה גוטהלף, לצד כמה עורכי דין וכן תעשיין אחד, יצרן נעליים בשם יצחק הוז, שלבקשתו נכללה המילה סנדלרים בשם הקורס.

אלתרמן היה גאה מאוד בהישגיו בקורס, במיוחד בהטלת רימוני יד, והוא נתן לכך ביטוי בשיר-פארודי שכתב על משתתפי הקורס ועל עצמו – תופעה לא מוכרת אצלו.

לאחר הקמת הפלמ"ח באביב 1941 נהג שדה להזמין את אלתרמן לפגישותיו הגלויות והחשאיות עם ראשי ה"הגנה" והפלמחאים. יש על כך דיווחים רבים בזיכרונות בני הדור. אלתרמן הפך, במידה רבה, ל"גורו" הרוחני של צעירי הפלמ"ח, ובעיקר אלה שניסו כוחם בכתיבה.

שני משוררי הפלמ"ח לימים, צמד ה"חיימים" – חיים גורי וחיים חפר – כתבו במפורש מאין נחלו את שירתם: "היה לנו חבר ושמו נתן אלתרמן. לא כולנו ידענו שאותו אורח שהיה מזדמן לאוהלנו עם יצחק שדה רשם כמה פרקי שירה מן היפים ביותר בתולדות האומה. לא פעם הופיע בינינו בחליפה כהה, כמבדיל בזהירות בינינו לבינו. עם זאת היה משלנו וליווה אותנו לכל אורך הדרך, הן כמשקיף והן כחבר לנשק. לא כוסית אחת הרים אתנו ולא כוסית אחת נתגלגלה משולחן המשתה אל מחברות השורות הצרות גם שלו וגם שלנו. המחברים מודים שהרבה שורות שלהם הן בבחינת בעלות-חוב לשירתו ולטורו השביעי" ("משפחת הפלמ"ח", 1973).

אלתרמן נהג להגיע עם שדה למסיבות של הפלמ"ח וגם למפגשים טעונים, שבהם היה על שדה להתמודד עם השגות על דרכי פעילותו. כשסער הוויכוח בפלמ"ח האם לא ראוי יותר להתנדב לצבא הבריטי הלוחם בנאצים מאשר לגדל עגבניות בקיבוץ

ולצאת לספורים במדבר יהודה, גייס שדה את אלתרמן אליו, וצירף לפחות במקרה אחד גם את המשורר אברהם שלונסקי, כדי לשכנע את הפלמחאים שהדרך שלו להקים את הצבא-שבדרך היא הנכונה. אשר למסיבות ולקומזיציים, בפלמ"ח נהגו להציג מתכון למסיבה מוצלחת: "אני אביא כבש ואתה תביא את אלתרמן". במסיבות אלה נהג שדה לקרוא מיצירותיו ואלתרמן הצטרף אליו לעיתים בהקראת תרגום חדש משלו.

אלתרמן, שמראשית 1943 החל לכתוב ב"דבר" את טורו האקטואלי-המחורז "הטור השביעי" שהופיע מדי יום שישי, ביסס עד מהרה את מעמדו כאחד מדברי הדור. שדה התייחס אליו, אל שירתו הלירית ואל שירתו הפוליטית, בהערצה ממש. עדות לכך אפשר למצוא בקטע שכתב יעקב אורלנד, ידידם של השניים, על ביקורם אצלו בביתו בירושלים.

בלילה, התארגנו האורחים לשינה. שדה הלך לישון אצל חברים ואילו את שלישי, יודל מרמרי, הפקיד לשמור על אלתרמן, שישן על מזרן באחד החדרים. לשאלה מדוע לא יוצע למרמרי מקום שינה ראוי יותר, השיב שדה:

לא, לא, הוא יישן כאן במסדרון.

שמעתי על המרשל בודיוני? סמיון מיכילוביץ' בודיוני?

הוא היה מפקד חיל-הפרשים של הצבא האדום במלחמה האחרונה,

ואהב מאוד שירים. שירי-עם בדרך כלל.

היה אומר: 'בלי שירים, הקולריה [חיל הפרשים] לא תזוז.

אפלו סוסים צריכים לריתמוס'.

שמעתי פעם שעטת-פרסות של גדוד פרשים דוהר למתקפה?

זאת מוסיקה.

וכאן על המזרון ישן עכשו מרשל המוסיקה העברית ושיריה.

אני חש חובה צבאית ולאמית לשמר עליו. זה הכל.

זו היתה בהחלט הערצה דו-סטטית. כשהופיע הכרך הראשון של "הטור השביעי", העניק אלטרמן את אחד העותקים הראשונים ליצחק שדה, וכך כתב בהקדשתו:

לידיד יקר ומופלא

יצחק שדה –

מאת אוהבו הנאמן לו

נתן

בהזדמנות אחרת אמר אלטרמן על שדה, בהתבטאות נדירה, את הדברים האלה: "היתה לו אהבת חיים מיוחדת. אהב את הדברים שאין להם שיעור, אהבה של אנשים המוכנים למסור את חייהם למען סונטה. את החומר תפס מצדו הרוחני ואת הרוח העריך מצידה הפעיל והמוחשי. אהב היפוכי דברים".

"אמא, כבר מותר לבכות?"

נתן אלטרמן, בטורו הפופולרי "הטור השביעי", היטיב לבטא את רוח דור המאבק והתקומה. מדי שבוע הוא היה בוחר נושא שאותו הפך לשיר. הוא נהג לנסוע עם שדה ועם אחרים למקומות שבהם התרחשו אירועים מסעירים, כגון הורדת מעפילים וראשי ה"הגנה" והיישוב (ולאחר מכן אף ראשי המדינה) נהגו לקחתו למוקדי הפעילות, ומן הסתם קיוו כי התרשמותו תוליד טור אקטואלי-מחורז בעיתון.

יצחק שדה היה אחד מאותם אנשים שהפנו את תשומת-לבו של אלטרמן לאירועים ולדמויות שמן הראוי לכוון אליהם את הזרקור השירי. שתי דוגמאות יכולות להעיד על כך. בקיץ 1945 נסעו מאות חברי המשמרת הצעירה של מפא"י ברכבת מיוחדת מחיפה לתל-אביב, כדי להשתתף בעצרת זיכרון לברל כצנלסון, במלאות שנה למותו. ליד טול כרם נעצרה הרכבת ונוסעיה הבחינו במקשה הגדושה באבטיחים בשלים. ללא היסוס זינקו עשרות מהם מהקרונות, דחפו הצידה זקן ונער ערבים, בזזו את היבול והעלו לרכבת אבטיחים לרוב. הם לא ידעו שלרכבת זו הזדמנה, לגמרי במקרה איזה, בתו של יצחק שדה. בהגיעה לתל-אביב חשה אל

אביה, וסיפרה לו בכעס רב על ביזת האבטיחים. לפי עדותה, אמר לה שדה: בואי אל נתן. איזה סיפרה לאלתרמן על האירוע ולאחר שבוע הופיע ב"טור השביעי" בעיתון השיר "מקרה פעוט" ("דבר", 17 באוגוסט 1945) שבו גינה המשורר בחריפות יתרה את הצעירים, הנחשבים "למיטב הנוער", שהידרדרו לגניבה ולמעשה לשוד. לאלה שאולי יאמרו שמדובר בסך הכל במקרה פעוט שאין להסיק ממנו לגבי הכלל, השיב אלתרמן בלשונו המצליפה:

אם מטפחים אָנו חֲזוֹן-גְדוֹלוֹת אוֹטוֹפִי

גַּם בְּקִטְנוֹת חוֹבָה לְנֹגַע לְפָרְקִים.

וְאֵל נֹאמֵר שֶׁהַמְקָרָה הוּא מִיקְרוֹסְקוֹפִי...

בְּמִיקְרוֹסְקוֹפ, אַחִי, נִגְלִים הַחֲדָדִקִים.

באותו זמן לערך הגיע לארץ אבא קובנר, משורר ומפקד פרטיזנים, שחיפש כאן תמיכה בתוכנית נועזת ושנויה-במחלוקת: להרעיל המוני גרמנים כנקמה על טבח היהודים בשואה. הוא נפגש בארץ עם מנהיגים ובכירי ה"הגנה", שמקצתם היו מוכנים לסייע בידו. אחד מהם היה יצחק שדה, שסיפר לאלתרמן על קובנר והציע לשניים להיפגש. הפגישה אכן התקיימה, בנוכחות שדה, ואלתרמן הציג לקובנר שורת שאלות על מה שהתרחש "שם" בשנים הנוראות. ככל הנראה לא על כל הנושאים הם הסכימו, אך הפגישה הולידה את אחד השירים המרטיטים ביותר שכתב אלתרמן על השואה ומה שקרה בעקבותיה: "אמא, כבר מותר לבכות?". במוטו שלו הוא כתב: "שאלה הילדה אחרי צאתה מן המחבוא, עם השחרור" – אבא קובנר ("דבר", 19 באוקטובר 1945).

"לא אוכל לשלחו לקרב"

ב-1945 העביר שדה את הפיקוד על הפלמ"ח ליגאל אלון. קשריו של אלתרמן עם הפלמחאים לא נחלשו, אלא להיפך. הוא היה שותף למבצעים ולכינוס הפלמ"ח השני בעין חרוד אף כתב מסכת מיוחדת. יחסו אליהם גבל בהערצה ועדות לכך יכול לשמש שירו, שהוקדש לחג השבע של הפלמ"ח ופורסם ב"טור השביעי" בדיוק שבוע

לפני קום המדינה (7 במאי 1948), ונקרא "מסביב למדורה". שמו של הטור לקוח מרשימותיו של יצחק שדה בעיתון "לאחדות העבודה", שאף כונסו בספר באותו שם.

בשיר האמור מנסה אלתרמן לפצח את סודו של הפלמ"ח, שבאותה עת היה נתון בקרבות הקשים ביותר של מלחמת העצמאות. השיר נפתח במילים "אומתם לא היתה להם אם / לא ידעה בצאתם לדרך". זהו תיאור המדמה את הפלמ"ח לפרח-בר שצמח מעצמו. אלתרמן גם היה אחד הראשונים שהבחין בצמיחתה של אגדת הפלמ"ח:

נְעֵלִים נְקֻשׁוֹת. יְלֻקוּטִים,

סְעָדָה שֶׁל זֵיתִים וּפְרֵי-תֶמֶר.

וְסַפְּלֵי אֱלוֹמִינִיּוֹם קְמוּטִים

וְרַעִיּוֹת, וְקֶרֶבֶן לְאֵין אֶמֶר.

מַה נוֹסֵיף וְנִמְנָה? ... מְדַבְּרִים פְּעוּטִים

נוֹצְרוֹת אֲגָדוֹת. זֶה הַחֶמֶר.

בקיץ 1948 החליט אלתרמן בן ה-38, נשוי ואב לילדה בת שבע, להיות חייל מן השורה. בגלל גילו ובעיה בריאותית יכול היה לקבל שחרור. הוא דחה את ההצעה לשרת במחלקת התרבות (מחת"ר) והעדיף עליה שירות קרבי. בעזרתו של יצחק שדה גויס לחטיבה 8 שבפיקודו ועבר קורס רגמים מזורז. באוקטובר 1948 השתתף המשורר בקרב הראשון והאחרון שלו במסגרת מבצע "יואב" לפריצת הדרך לנגב. הקרב השתבש ולכוחות של חטיבה 8 היו אבדות רבות. כשהוברר למח"ט שדה כי סוללת המרגמות שבה שירת אלתרמן הופגזה על-ידי המצרים, נרעש ונבהל. לאחר מספר שנים כתב בזיכרונותיו, מבלי להזכיר את שמו:

אני נזכר בידידי המשורר. לא, לא אוכל לשלחו לקרב. רק עכשיו אני תופס כמה דאגתי לחיי יחיד תוך כדי דאגות אחרות... אני שולח אליו שליח והוא מגיע – עייף, אפור, שתקן. אני מודיע לו על החלטתי [להחזירו לתל-אביב]... ("הקרב על עיראק אל-מנשיה", "על המשמר", 21 באוקטובר 1951)

אלתרמן ניסה להתנגד – וללא הצלחה. בכך הסתיים שירותו הצבאי הפעיל.

באותן שנים הרבו שדה ואלתרמן להיפגש ב"כסית" ובבתי הקפה "מאור" ו"קנקן". בעקבותיהם פקדו את המקומות האלה סופרים ומפקדים שביקשו להסתופף בחברתם.

בסתיו 1948 נחלץ אלתרמן לסייע ליצחק שדה, ליגאל אלון ולחבריהם במאבקם נגד פירוק מטה הפלמ"ח. הוא ניסה לשכנע את בן-גוריון, אישית, לא לעשות זאת, ונכשל. בקיץ 1949 פרסם שיר מתריס נגד הפירוק ולאחר מספר שבועות התברר לו כי צה"ל אינו מוצא שיבוץ מתאים לשדה והוא החליט לפרוש. אלתרמן הנרעש כתב על כך טור מיוחד ("יצחק שדה", "דבר", 9 באוקטובר 1949). להלן כמה משורותיו:

יִצְחָק שְׂדֵה, חֵיל וְאֲדִיכָל. אוֹצֵר

שֶׁל נִסְיוֹן נְדִיר. חֶרֶשׁ נְבוֹן-כְּפִים.

רָבִם שֶׁל מְפַקְדִים... וּבְכֵן, הוּא מְשַׁחֲרֵר.

הָאֵם אָמְנָם מֵתֵר לוֹ

כְּבָר לְשֶׁבֶת בֵּית?

אלתרמן סבר כי התפטרות בכירי הצבא, ברובם אנשי קיבוצים ומפ"ם, היא אסון למדינה, "כמו נסדק בלי-הרף סכר לעינינו!". חרף אי הסכמתו עם צעדי בן-גוריון לביטול המסגרת הנפרדת של הפלמ"ח הוא תמך בו ובמפא"י במערכות הבחירות של 1949 ו-1951, דבר שהכעיס את ידידו הטוב שדה. לפני הבחירות לאספה המכוננת (הכנסת הראשונה) בינואר 1949 התעמתו השניים בשבתם בבית הקפה "קנקן", ולפי עדותו של חיים גורי, אלתרמן חבט על השולחן וצעק: "צריך להצביע בעד בן-גוריון, להצביע א' [האות של מפא"י]!" שדה השיב לו: "אתה מבין שפירוש הדבר סילוקי מהצבא?!" – ולאחר מכן עזב את המקום בכעס.

אלתרמן, מצידו, לא הסתיר את מורת-רוח מתהליך ההשמאלה הפוליטית של שדה ותמיכתו ב"עולם המחר", ובדברים שכתב עליו במלאות חמש שנים למותו, ביטא זאת:

...מרה היתה נפשם [של חבריו, ואלתרמן ביניהם] בראותם אותו מאמין בעולם שאינו ראוי... ואף על פי כן לא גבה הר ביניהם לבינו. הם בטחו כי טועה הוא... [שדה] לא היה מחזיק מעמד באותו עולם...

השניים, שדה ואלתרמן, המשיכו להיפגש בבתי קפה ובביתו הציורי של שדה על שפת הים בשכונת גבעת עלייה ביפו. הבדלי הדעות הפוליטיים לא הקהו את ידידותם רבת השנים.

שדה חלה ונפטר באוגוסט 1952. בן 62 היה. אלתרמן כתב עליו שיר פרידה מרגש – "יצחק שדה – אחרי ארונו" ("דבר", 29 באוגוסט 1952). הוא חזר על מה שכתב לאחר פרישתו מצה"ל: "לא יכולנו עיניים לשאת אליך / בראותנו אותך מבודד ומודח".

כדרכו אפיין אותו בשורות ספורות:

המַצְבִּיא, הַחֲלוּץ, הַמְפַקֵּד וְהַרַע,

הַצֵּעִיר וְצִלּוּל עַד אַחֲרִית וְעַד כְּלוּת.

כִּךְ תַּנְנָה בְּזַכְרָנוּ אֵלּוּף נְעוּרֶיהָ

שֶׁל אַחַת פְּרָשׁוֹת הַשְּׁחָרוּר הַגְּדוּלוֹת.

...

שָׂא תוֹדָה, לֵב אַמִּיץ וּנְשָׂמָה מְסַעֲרֶת,

אִישׁ לוֹחֵם וּבּוֹנֵה. בָּא נְתִיב עַד תָּמוּ.

וְאֲשֶׁרִי הַחֲקוּק עָלַי לּוּחַ בְּחֶרֶט

גַּם בְּקָרֵב רָעִיו גַּם בְּקָרֵב עַמּוֹ.

* * * *

מה היה סוד ידידותם של השניים, שדה ואלתרמן? נראה שאת התשובה יש לחפש בנפשותיהם הסוערות. כל אחד מהם היה איש יצירתי מאוד ועם זאת מלא סתירות. שדה היה איש מעשי, יוזם, ממניחי היסוד של מערכת הביטחון הישראלית, ובאותה שעה עצמה אדם חולמני ומוסרי שראה עצמו כסופר ובוהמיין. אלתרמן, איש הרוח, המשורר והבוהמיין התל-אביבי, עלה ארצה בגיל 15 ולא נטמע לגמרי בהווי הצברי. ההסתופפות באוהלי הפלמ"ח והקרבה לבעלי תפקידים מרכזיים במערכת הביטחונית לפני קום המדינה וגם לאחר מכן היוו מבחינתו פיצוי לתכונות שלא היו בו. דומה שלא תהיה זו טעות להעריך, שכל אחד מהשניים רצה להידמות למשנהו. אלתרמן קינא בשדה המוצק, הדעתן, הלוחם, המחנך, הבונה והחוצב, ובה-בעת אדם שדעתו

ניתנת גם ליפה ולמוסרי. יצחק שדה קינא בחוכמתו של אלתרמן, בשירתו שאין שנייה לה, במעמדו כמשורר לאומי ובחייו הסוערים כבוהמיין. הם היו כשתי נשמות תאומות שהשלימו זו את זו.

*זהו הנוסח המקורי של המאמר. ב"הארץ" הוא פורסם בהשמטות קלות